

Toujours l'amour

meulenhoff.nl

Henk Steenhuis

*Toujours
l'amour*

Liefde, lust en bedrog
in Frankrijk door de eeuwen heen

MEULENHOF

ISBN 978-90-290-9778-9

ISBN 978-94-023-2026-8 (e-book)

NUR 680

Omslagontwerp: Pinta Grafische Producties

Omslagbeeld: Fondation Henri Cartier-Bresson / Magnum Photos

Auteursfoto: © E. van de Mortel

Vormgeving binnenwerk: Steven Boland

© 2023 Henk Steenhuis

© 2023 Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

De uitgever heeft ernaar gestreefd alle rechten van derden te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen contact opnemen met Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam.

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

*L'érotisme est un pouvoir sexuel sans bornes,
illimité, démesuré. Il faut le craindre.*

DONATIEN DE SADE

*Il faut mieux se donner pour quelque temps
que se prêter pour toujours.*

BRIGITTE BARDOT

*Auch jetzt noch ist Frankreich der Sitz der
geistigsten und raffiniertesten Kultur Europas
und die hohe Schule des Geschmacks.*

FRIEDRICH NIETZSCHE

Inhoud

Vooraf	9
De kunst van het verleiden	17
Sade senior	41
Getrouwd voor de rest van je leven (1)	54
Jongens en meisjes, meisjes en jongens	72
Godsdienst: r.-k.	94
Stad van de liefde	120
Entre nous	143
Crime passionnel	162
Getrouwd voor de rest van je leven (2)	186
Toute ma vie, j'ai été amoureux	201
Om de eer	224
Allemaal verliefd op Pétain	231
Je vous aime	247
La vie de palais	266
Een vrouw uit duizenden	294
Heel ons fundament kraakt	308
De gulle minnaar	327
De laatste libertijn	342
Wraak	363

DSK in zijn blootje	385
Epiloog	406
Literatuur	417
Namenregister	428

Vooraf

De liefde is in Frankrijk geen bijzaak. Het spijt me dat ik nu al mijn toevlucht moet nemen tot een gemeenplaats, maar het is niet anders: in Frankrijk is de liefde alom en er is niets te bedenken dat hierboven uitstijgt. Alle andere bezigheden zijn tijdverdrijf, dwaalsporen en afleidingen van de hoofdzaak. Het zou me niet verbazen als ooit nog eens blijkt dat de liefde een Franse uitvinding is.

Op straat, in de film, op het toneel, op de televisie, in boeken en tijdschriften, in liedjes, op tekeningen en schilderijen – de liefde keert terug in een duizelingwekkende hoeveelheid voorstellingen die de Fransen met z'n allen hebben gemaakt. Van de beroemde Georges Wolinski die in 2015 om het leven kwam bij de aanslag op de redactie van *Charlie Hebdo* – hij tekende vele duizenden cartoons – is mij niet één tekening bekend die níét verwijst naar liefde en erotiek. Zijn bekendste boek heet *Ils ne pensent qu'à ça*, u mag raden wat hij daarmee bedoelde.

Wie door Franse musea loopt, passeert talloos veel schilderijen met daarop romantische taferelen. Zeker, schilders bedreven ook de landschapskunst en maakten stillevens. Maar daarna ging men toch snel weer over op het afbeelden van

man en vrouw in een liefvallige pose – net even anders dan *De stier* van Paulus Potter.

De Franse liedkunst is wel het beste bewijs voor wat een nationale obsessie mag heten. Vele, vele honderden chansons beschrijven de liefdespraktijken van twee mensen en dat gaat zo door tot de dag van vandaag. Op de radio is dit gedurende het hele etmaal te beluisteren en in het weekend maken grote tv-stations ruimte voor optredens van beroemde zangers en zangeressen met hun liefdesliederen. Hoe beroemder, hoe beter en zo schuifelen stokoude artiesten door het beeld om nog een keer hun klassiekers ten beste te geven. Al gebeurt dit voor de honderdste keer, geeft niet; iedereen zingt mee vanuit het diepst van zijn hart.

Zou het kunnen dat Fransen een hartstochtelijk volk zijn en dat ze beschikken over een licht ontvlambaar gemoed? Veiligheidshalve formuleer ik dit in de vragende vorm.

Je mag wel zeggen dat gemoederen makkelijk hoog oplopen. Dat is te zien bij discussies, in het verkeer, tijdens debatten op tv en op straat niet te vergeten. De eerste keer dat ik in Parijs in een demonstratie verzeild raakte – het was in de vorige eeuw – wist ik niet wat me overkwam. Woedende lieden, luid geschreeuw, vernielingen – een ongekend temperament. Dit was geen groep mensen die gemoedelijk achter een spandoek aan sjokte.

Parijs is vaak het toneel geweest van revoluties, momenten dat collectieve harstochten tot grote hoogte stegen. De Franse Revolutie van 1789 natuurlijk, die de wereld een nieuw aanzicht zou geven. Of de opstanden van 1830 en 1848. Ook de strijd om de Commune van Parijs in 1871 mogen we wel een revolutie noemen en dan is er natuurlijk nog de revolte van mei 1968. Een studentenopstand volgens menigeen, maar dat is een eufemisme – een burgeroorlog dreigde. President De Gaulle vloog op 29 mei 1968 naar Baden-Baden om de loyaliteit van Franse generaals in Duitsland te peilen, hij vreesde

het ergste. Mijn schoonvader vertelde me later dat hij in die tijd jerrycans met benzine in de garage had staan om Parijs te ontvluchten, mocht de vlam in de pan slaan.

Ongetwijfeld speelt dit temperament een rol bij alle verwickelingen die met de liefde van doen hebben. Zonder passie en hartstocht geen echte liefde. Tel daarbij nog de overgave – wie de liefde zoekt, is in beginsel bereid alles te geven en heeft geen oog voor de gevolgen. Dat laat zich goed zien in de film *Cet obscur objet du désir* van Luis Buñuel. Een rijke man is in de ban van een mooie vrouw en offert werkelijk alles op om haar te kunnen bezitten. Buñuel had deze film gebaseerd op een roman van de schrijver Pierre Louÿs, *La Femme et le Pantin*.

Huh? Buñuel was een Spanjaard, Louÿs van oorsprong een Belg, wat heeft dat met Frankrijk te maken? Ja, dat klopt, maar zoals de maagd Maria naar Bethlehem ging om te bevallen, zo trokken talloze kunstenaars naar Parijs om daar hun grote scheppende werken te verrichten. Wat Buñuel en Louÿs zo goed lieten zien, is de bereidheid tot grote offers als de liefde in het spel is – voor de liefde heeft iemand gewoon alles over.

Dit boek is een cultuurgeschiedenis van het huwelijkse leven, zoals dat werd geleid door de Franse burgerij (tussen man en vrouw, andersoortige huwelijken bestonden in het hier beschreven tijdperk nog niet). In deze kringen was het romantische huwelijk niet zozeer in tel. Als mensen verliefd zijn, hebben ze hun verstand goeddeels verloren, en het werd als onverstandig beschouwd om man en vrouw uitgerekend op zo'n moment de belangrijkste beslissing van hun leven te laten nemen. Dat was vragen om problemen.

Op de liefde kon je niet bouwen en verliefdheid werd als een spelbreker gezien voor een stabiel huwelijk, reden waarom de familie andere factoren van groter belang achtte. Als er

maar genoeg stabiele huwelijken waren, kreeg je uiteindelijk ook een stabiele natie – een nationaal belang dat uitsteeg boven de vele individuele verlangens.

Waarom de burgerij? Omdat de burgerij na de Franse Revolutie van 1789 het land ging besturen. Na de heerschappij van koning, kerk en adel kwam het tijdperk van een kaste die door eigen verdienste zijn stempel op Frankrijk zou drukken. Niet langer was afkomst een voorwaarde om de hoogste posities in het land te bekleden. Met de opmars van de bourgeoisie kwamen de contouren van de moderne wereld in zicht en deze heerschappij duurde tot aan de Tweede Wereldoorlog, om daarna nog pakweg vijftig jaar na te smeulen.

De burgerij is op talloos veel manieren beschimpt – menig-een had er iets mee af te rekenen. Daar zijn meerdere redenen voor geweest, maar laten we ons hier tot één reden beperken: de zelfbewuste burgerij zou bijna twee eeuwen lang de lakens uitdelen. Wie de macht in handen heeft, wordt maar al te vaak verwenst en gehaat. Intussen was de stijl van de burgerij zeer *en vogue* en wie de kans kreeg, imiteerde graag het goede leven van de leidende klasse.

Het is opvallend hoe in Frankrijk de blik steeds naar boven was gericht. De adel laafde zich aan de koningen, de burgerij wilde graag op de adel lijken en de *petit bourgeois* was er veel aan gelegen voor een *grand bourgeois* door te gaan. In de hier beschreven wereld zijn we lichtjaren verwijderd van het tijdperk dat een volwassen man met ongeschoren kop en in een gescheurde spijkerbroek de woning zou verlaten.

Het leven van de burgerij ging gepaard met dubbelzinnigheid. Zoiets is onvermijdelijk als men een zekere voornaamheid veinst en daarnaast heimelijke wensen kent die het leven kleur moeten geven. In dit verband is het van belang de almacht van de rooms-katholieke kerk in zijn volle omvang te beseffen. Kerkvaders waren strikt en hamerden onophoudelijk op een deugdzame levenswandel – wie het rechte pad verliet,

werd vermanend toegesproken en herinnerd aan de regels van de kerkelijke leer. Maar toch, er waren mazen in de wet. De biecht bracht als het moest verlichting en ook een aflaat kon de kwijtschelding van zondige handelingen bewerkstelligen. Zo was er steeds een ventiel om de hoge druk af te voeren.

In Frankrijk is men altijd doende geweest het intieme leven af te schermen, het domein van het persoonlijke leven was niet bestemd voor openbaarmaking. ‘La vie privée du citoyen doit être murée,’ zei de achttiende-eeuwse diplomaat Charles-Maurice de Talleyrand al. Daarnaast waren mensen niet gewoon aandacht te schenken aan onbekenden, men had genoeg aan zichzelf. Jarenlang reisde ik voor mijn werk door Frankrijk en belandde dan in een restaurant, vaak alleen. Nooit heeft dat geleid tot enige aanspraak met de gasten aan de tafels rondom, die mensen waren onder elkaar, de rest deed er niet toe. Al lang geleden verhuisden Britse homoseksuelen graag naar Frankrijk, daar konden ze ongestoord hun gang gaan, geen mens die op ze lette.

Hoezeer het intieme leven in beginsel ook gehuld is geweest in discretie, er is veel over geschreven. Hoogste lof komt hierbij de Franse geschiedwetenschap toe. Het is niet te geloven welke kwesties allemaal zijn bestudeerd en beschreven; wie hier onderzoek naar doet en de geschiedenisafdeling van een Parijse boekhandel bezoekt, vindt veel van zijn gading. Aan Franse universiteiten zijn buitengewone prestaties geleverd en iedere speurtocht die ik heb ondernomen, werd beloond met bijzondere boeken. Ook Britse historici moeten hier worden genoemd, meer dan eens verschenen in Engeland opzienbarende studies over het Franse leven. Detail: Fransen op hun beurt kan het nauwelijks iets schelen wat zich in Groot-Brittannië heeft voorgedaan – die gekke Engelsen doen maar.

Verder bleken dagboeken, brieven en memoires een bron van intieme wetenswaardigheden, zaken die aanvankelijk

niet voor derden waren bestemd maar die ten slotte toch in de buitenwereld zouden verschijnen. Als je erbij stilstaat, heeft het iets infaams om zaken te lezen die ooit in grote vertrouwelijkheid zijn genoteerd. Discretie is het vermogen om te zwijgen, maar telkens waren er blijkbaar belangen die de openbaarmaking van persoonlijke kwesties hebben bewerkstelligd.

Ook heb ik veel te danken aan sommige romans. In beginsel zou je zeggen dat fictie buiten de geschiedschrijving dient te blijven. Pas vrij recent ontdekte ik hoezeer bepaalde schrijvers met grote waarachtigheid het leven van hun tijd hebben beschreven. De personages zijn bedacht, de voorvallen verzonnen. Maar het hele decor waarin het verhaal zich afspeelt, bleek een documentaire dimensie te hebben. Het was een openbaring: Balzac, Maupassant, Zola en nog enkele anderen zijn een noodzakelijke bron van kennis van het verleden.

Ook moet ik hier mevrouw Steenhuis noemen, die ik in 1981 heb ontmoet en met wie ik sindsdien verkeer. Al snel nam ze me mee naar haar ouders in Parijs en sindsdien wees ze me de weg in het Franse spiegelpaleis. Talloze malen zou ze me uitleggen wat er in Frankrijk toe doet en wat niet, een leer-school die duurt tot de dag van vandaag.

Lang geleden kwamen haar Franse vriendinnen bij ons logeren en na enkele dagen Amsterdam stak een zekere onrust de kop op. Waarom werden ze op straat niet aangesproken, was er iets niet in de haak met hun uiterlijk? Mijn antwoord dat vrouwen hier slechts door bouwvakkers werden nageroepen, stelde niemand gerust. Er was iets aan de hand, maar wat precies?

De volgende keer kwamen Franse vrienden naar Amsterdam, ook zij stuitten op raadselen. 's Nachts keerden ze terug uit een discotheek en wat hadden ze daar gezien? De mooiste, werkelijk de allermooiste vrouwen ter wereld stonden met elkaar te dansen en intussen zaten Nederlandse mannen aan de

bar te drinken, met de rug naar de dansvloer gekeerd. Hoe was zoiets mogelijk?

In Frankrijk werd de ontdekkingsreis voortgezet. Daar maakte ik kennis met een andere vriendin wier moeder zeven jaar lang een bloeiende verhouding had met haar tandarts. De echtgenoot in kwestie gaf zijn vrouw opmerkelijk weinig aandacht en daarin werd niet berust. Het was adembenemend hoe deze vrouw een dubbelleven leidde, geraffineerd en ook onverschrokken.

Een andere keer bezochten we in Sèvres, vlak bij Parijs, een vriend die als onderzoeker werkzaam was bij het Institut Pasteur, het was halverwege de jaren tachtig. Deze Didier had een zootje en op een dag nodigde een vrouwelijke collega hem uit voor een verjaardagspartijtje, zij had een jochie dat even oud was. Naar Frans gebruik wist hij zo goed als niets van het privéleven van deze vrouw, maar de uitnodiging werd in dank aanvaard. Eenmaal op het kinderpartijtje gearriveerd met nog enkele andere gasten, kwam daar de vader van het jarige kind aanzetten: president Mitterrand. Graag wilde ik meer weten over deze opzienbarende bijeenkomst, maar dat was niet de bedoeling. Privé was privé.

In twintig hoofdstukken die nagenoeg los van elkaar staan – heel af en toe zult u daardoor op een herhaling stuiten – kunt u lezen hoe mannen en vrouwen uit de betere kringen gedurende twee eeuwen gehuwd waren en tegelijk een avontuurlijk liefdesleven leidden. En daarbij noodgedwongen een grote vindingrijkheid aan de dag legden. Ik heb voor deze losse aanpak gekozen in de hoop u minder snel te vervelen. Lang geleden, in 1981, las ik *Thy Neighbor's Wife* van Gay Talese en dacht toen: zo moet het.

De wereld in mijn boek beschreven, is van een ander tijdperk. Aan de horizon kunt u er nog een glimp van opvangen, voor het overgrote deel is hij al verdwenen om nooit meer te-

rug te keren. Schrik daarom niet als u een enkele keer iets leest dat bizar of ongepast klinkt. Dit verhaal gaat niet over u of over mij, het gaat over andere mensen in een andere tijd en in een heel ander land.

Wat er ook allemaal mag zijn veranderd, een enkele keer zijn er zaken die nog lijken op wat ze ooit waren. Zo was ik getroffen door de volgende passage in een beroemd boek van de filosoof Montesquieu dat hij schreef in 1748, *De l'Esprit des Loix*. Hij sprak hier over zijn eigen land, over Frankrijk.

‘Stel dat er op de wereld een natie is met aangename omgangsvormen, een openhartige natie die vreugde schept in het leven, begiftigd is met goede smaak en met de vaardigheid in het overbrengen van ideeën; een natie van levendige, innemende, montere mensen, die soms onvoorzichtig en vaak loslippig zijn; die daarnaast beschikken over moed, generositeit, vrijheidszin en een zeker eergevoel; laat men dan niet gaan proberen de gewoonten van zo’n natie met behulp van wetten aan te tasten, want dan zouden ook haar goede eigenschappen worden aangetast. Als een karakter over het geheel genomen goed is, wat doen een paar onvolmaaktheden er dan toe?’

[vertaling: Jeanne Holierhoek]

Tot slot: dit boek draag ik op aan mijn vrouw Leonie Steenhuis.

Verder wil ik drie historici bedanken voor hun commentaar op delen van het manuscript: Roelof Bouwman, Ronald Havenaar en Gerard Mulder. Hun wijze woorden waren zeer aan me besteed, ik deed er mijn voordeel mee.

De kunst van het verleiden

Het *Journal* van schrijver Paul Léautaud staat vol met alledaagse voorvallen. Er zou maar weinig aan zijn aandacht ontsnappen en zo is het dagboek – negentien dikke delen – een minutieus verslag van een schrijversleven.

Neem 5 februari 1941. Frankrijk zucht onder de Duitse bezetting en Léautaud is op dat moment 69 jaar oud. ‘Ik kan het erg goed vinden met de vrouw van de bakkerij op het kruispunt van Odeon,’ noteert hij die avond in zijn dagboek. In Parijs is gebrek aan allerlei levensmiddelen die op rantsoen zijn, maar bij deze bakker krijgt Léautaud iedere dag een paar broden zonder dat hij bonnen hoeft te geven. Als dank krijgt de vrouw korte gedichten die hij speciaal voor haar schrijft en zo wordt de stemming steeds beter als hij in de winkel komt.

Toen hij die ochtend de bakkerij binnenstapte, ging ze net de deur uit, misschien wel naar de kapper want ze zei: ‘Ik ga me maar eens mooi laten maken.’ ‘Maar dat is toch niet nodig!’ riep Léautaud uit. En, noteert hij vervolgens: ‘We hebben al een paar keer de meest leuke dingen tegen elkaar gezegd, ze moet erg lachen om mijn boutades.’

Net als elders hebben mannen en vrouwen in Frankrijk de behoefte om in elkaars vaarwater te belanden, daar doen ze

werkelijk alles aan. Wie ook maar een beetje oplet, ontwaart een enorme toewijding bij deze activiteit. Dat gedraai om elkaar heen beperkt zich niet tot bepaalde tijdstippen of tot bepaalde dagen van de week – het gebeurt gewoon altijd. Het flirten begint als iemand de deur uitgaat en dan ook meteen. Een man zoekt oogcontact, onophoudelijk, net zo lang tot hij een vrouw ontmoet die terugkijkt. Kijken, terugkijken en dan blijven kijken – het is een kleine, maar belangrijke eerste stap.

Het kan voor de benaderde partij soms gekmakend zijn: hinderlijk, ergerlijk ook en opdringerig. Alleen, het is maar een spel, een voortdurende beweging van aantrekken en afstoten. Dit is het tegendeel van erg serieus zijn en doen alsof er alleen maar grote kwesties in het leven zijn om je druk over te maken. De flirt is lichtvoetig, speels en in de meeste gevallen van voorbijgaande aard.

Het geflirt vindt plaats op straat, op het werk, in de metro, in de bus, voor de bioscoop of bij een stoplicht. De liefde hangt in de lucht, lijkt het wel. Het is volstrekt gangbaar als een man 's ochtends vroeg een winkel binnenstapt, iets bestelt, de vrouw achter de toonbank een blik van verstandhouding geeft waarna hij iets aardigs zegt dat niet strikt noodzakelijk is. En vervolgens een leuk antwoord krijgt dat óók een beetje schalks is.

Wilde Léautaud iets van de vrouw in de bakkerswinkel? In zijn geval moet het antwoord bijna wel ja zijn, Léautaud had erg veel belangstelling voor vrouwen en was gespitst op nieuwe ontmoetingen. Maar de meeste Franse mannen en vrouwen doen dagelijks dit soort dingen, in beginsel uit gewoonte. Alert zijn en initiatief nemen, heel belangrijk. Het is ook een soort oefening, het is de bedoeling op die manier in vorm te blijven. Oefenen in elegant gedrag. Oefenen in het geven van een compliment. Dadelijk ontmoet hij iemand van wie hij wél iets wil en is de motor alvast een beetje warmgedraaid.

Het gaat om een kluwen van activiteiten waarbij de man wordt geacht het voortouw te nemen en allereerst subtiel – directheid is uit den boze, wie lomp doet, is af – en ook een beetje geestig voor de dag te komen. Hij moet beginnen en zal in verreweg de meeste gevallen op een doodlopend pad belanden – het zij zo, dat is nou eenmaal zijn lot, zo is de rolverdeling. Denk trouwens niet te licht over de positie die de vrouw in dit spel inneemt. Want in werkelijkheid heeft zij de hoofdrol. Een bekende uitspraak van de dichter Paul G raldy luidt: ‘C’est la femme qui choisit l’homme qui la choisira.’ Vrij vertaald: Het is de vrouw die de man aanwijst die haar zal kiezen.

Wie in Parijs of in andere Franse steden goed oplet, zal dergelijke taferelen op straat aan de lopende band zien, al kan een andere plek ook bijzonder leerzaam zijn: de bioscoop. De Franse film biedt een schat aan studiemateriaal, in het donker worden zaken vertoond die bij daglicht soms wat ongemakkelijk zijn – fatsoen en conventie spelen in de bioscoop slechts een marginale rol.

In verreweg de meeste films zijn vrouwen bezig mannen te verleiden en mannen doende een vrouw te veroveren. Neem bijvoorbeeld het werk van Eric Rohmer, grootmeester van de subtiele erotiek en aanvankelijk filmcriticus bij het befaamde *Cahiers du Cin ma* voor hij het filmen zelf ter hand nam en van 1966 tot 2006 22 bioscoopfilms maakte.

In zijn serie films *Six contes moraux* worden verschillende liefdesverhalen verteld, steeds volgens eenzelfde patroon. Een man, door het huwelijk of anderszins aan een vrouw gebonden, maakt kennis met een andere vrouw en raakt in een affaire verstrikt. Waarna hij terugkeert bij de eerste vrouw. De laatste film van deze reeks had een zeer Franse titel: *L’Amour l’apr s-midi*. Rohmer maakte veel meer films, maar het patroon van man en vrouw die elkaar begeren en toenadering zoeken, was een constante.

Bijna steeds koos Rohmer voor een ‘open’ terrein om deze ontmoetingen te laten plaatsvinden: we zijn in de stad, in de natuur of aan het strand. In *La Boulangère de Monceau* (1963) zwerft een student door Parijs. Hij is op zoek naar Sylvie, een elegante vrouw die hij eerder bij toeval had gezien en die hem vervult met verlangen. Rusteloos gaat hij door het deel van de stad waar hij haar opnieuw hoopt te ontmoeten en een vast punt op zijn zoektocht is een bakkerswinkel met een verkoopster die hem weet te verleiden. Een romance bloeit op maar dan opeens ziet hij op straat de langgezochte Sylvie terug en hij laat de vrouw van de winkel links liggen.

Het werk van Rohmer is artistiek en intellectueel. De mannen en vrouwen die hij ten tonele voert, zijn bijzonder spraakzaam en voeren bij vlagen existentiële gesprekken. De films zijn met zorg gemaakt en hebben een bijna documentaire dimensie. Maar in essentie zijn het steeds weer verhalen van verlangen, liefde en erotiek. Soms wordt de stad verlaten voor een ander decor, bijvoorbeeld in *Pauline à la plage* (1983) waar de liefdesverwickelingen van twee mannen en twee vrouwen aan de Normandische kust plaatsvinden.

Rohmers doorbraak was *Ma nuit chez Maud* (1969) met Jean-Louis Trintignant en Françoise Fabian. Een man is werkzaam in Clermont-Ferrand en ontmoet tijdens de mis een vrouw die is voorbestemd zijn echtgenote te worden. Op een avond neemt een vriend hem mee naar een kennis waar ze de hele avond zitten te praten; het gaat om ene Maud, kinderarts en onlangs gescheiden. Als het allang tijd is om te vertrekken – de vriend is al weg – maakt een heftige sneeuwval de reis naar huis onmogelijk en nodigt de vrouw hem uit bij haar te blijven. In een bed. Daar brengt de man ietwat bedeesd de nacht door. Wat Maud betreft is dit het begin van een roman- ce, maar de man houdt haar af. In een schitterende slots- cène ontmoeten ze elkaar jaren later toevallig aan het strand, hij met zijn vrouw en met een zontje, Maud nog steeds alleen.

Rohmer maakte kunstfilms, maar de meeste Franse films hebben met kunst niet veel van doen. Ze zijn gemaakt voor de massa, wat minder subtiel en gevuld met taferelen waarbij clichés bepaald niet worden gemeden. Voor zover het de hofmakerij betreft, duiken sommige elementen steeds opnieuw weer op.

Zo weet een man op zoek naar een vrouw tevoren dat hij goed beslagen ten ijs moet komen. Voor hij het huis verlaat, kleedt hij zich daarom zorgvuldig aan en kijkt meer dan eens in de spiegel om te zien of het ermee door kan. ‘Heb je een belangrijke afspraak?’ vraagt zijn vrouw als hij is getrouwd. ‘Nee, niets bijzonders,’ is het antwoord. Dit is het eerste leugentje, er zullen er nog vele volgen.

Hij gaat nu eerst langs bij een goede vriend die een mooie auto heeft. Kan hij deze auto soms lenen? Zo stralen welstand en succes op hem af en dat zal nog goed van pas komen.

Hij parkeert de auto voor de zaak, een enkele collega weet niet wat hij ziet. ‘Wat heb jij daar?’ vraagt iemand vol bewondering. ‘Ach, een meevallertje gehad,’ mompelt de man, het kan geen kwaad ook de mensen op je werk te imponeren. Vervolgens gaat hij aan de slag, al kost het hem moeite zijn hoofd erbij te houden – in gedachten is hij al bij zijn lunchafspraak. Enkele keren gaat hij naar de wc en kijkt in de spiegel of alles nog in orde is. De tijd gaat tergend langzaam.

Dan volgt een belangrijke vergadering met collega’s en onder leiding van de onverbiddelijke chef die er alles aan doet om zijn gezag te tonen. Er duiken allerlei problemen op en de bijeenkomst dreigt uit te lopen, het is al twaalf uur geweest. De man staat nu op, neemt zijn baas apart en legt uit dat hij beslist weg moet, een van zijn kinderen is in het ziekenhuis beland en er vindt dadelijk een belangrijke ontmoeting plaats met de medisch specialist. Hoogste spoed!

Hij rijdt nu naar de plek van samenkomst, arriveert daar en ziet de vrouw al op het terras zitten. Hij houdt halt voor

haar, maakt een gebaar van ‘even parkeren’ en komt enkele minuten later aan haar tafel. Hij begroet haar met twee discrete kussen, excuseert zich dat hij iets is verlaat en wenkt de ober voor de eerste glazen champagne. Als de bestelling is opgenomen, begint hij een loflied op de vrouw die tegenover hem zit. Wat fijn dat ze is gekomen, wat is dit een geweldige plek om elkaar te ontmoeten en wat ziet ze er schitterend uit! Met complimenten zal hij deze middag bijzonder scheutig zijn, ze wordt er bijkans onder bedolven.

Terwijl hij praat en praat en praat – de verhalen rijgen zich aaneen – heeft de vrouw alle tijd een en ander in zich op te nemen. Het moet gezegd: de man ziet er verzorgd uit. En de auto waarmee hij kwam voorrijden, is bepaald niet alledaags. De zegelring aan zijn rechterhand met iets van een familiewapen doet een goede afkomst vermoeden, wie weet. Verder maakt ze uit zijn verhalen op dat hij een belangrijke functie bekleedt, met zijn status en inkomen zit het wel goed. Als ze hoort van zijn verre vakanties wordt de eerste indruk van een zekere welstand nog eens bevestigd. Dat hij een enkele keer voorover buigt en op fluisterende toon iets liefs zegt, is verschrikkelijk leuk. Opvallend trouwens hoe hij het ene leuke verhaal na het andere opdist, hij is echt wat je noemt een *causeur*; ja, met zo iemand kun je wel voor de dag komen. Bovendien is het een heer, niet alleen om de vele complimenten die hij geeft maar ook om de aandacht die hij haar schenkt – zo geeft hij blijk van manieren en van een weinig egocentrische aard. Het draait hier aan tafel helemaal om haar.

Aan het eind van de maaltijd – veel later dan voorzien, de man heeft al naar zijn werk gebeld om te zeggen dat de afspraak in het ziekenhuis is uitgelopen en hij heeft op een volstrekt vanzelfsprekende manier de rekening betaald – is het tijd de balans op te maken. Hij heeft werkelijk alles gegeven wat hij in huis had, dit was gewoon topsport. Al ziet zij het niet, hij heeft enorm zijn best gedaan om een goede

indruk te maken en íéts zegt hem dat dit redelijk is gelukt. Het geeft hem in ieder geval de moed aan te sturen op een nieuwe afspraak in een nóg beter restaurant, en dan bij voorkeur 's avonds – hoe hij dat thuis moet verkopen, is van later zorg.

De vrouw is in haar nopjes. Maar ondanks dit veelbelovende begin blijft ze op haar hoede. De eerstvolgende keer dat hij haar weer wil zien, wijst ze resoluut af – zo makkelijk is ze niet te krijgen. Hij kan erop rekenen dat zijn tweede voorstel haar evenmin zal schikken. Nee, deze man moet eerst nog een tijdje bungelen, gewoon omdat dat beter is; wie zich te snel geeft, is altijd slecht af. Al die mooie verhalen waarvan ze nauwelijks de helft gelooft, moeten eerst nog maar eens bezinken, al waardeert ze zijn neiging haar te behagen. Maar dat wil niet zeggen dat ze nu al capituleert, geen sprake van. Dit was geen slechte start en het vervolg wacht ze graag af. Twee afgemeten kusjes bij vertrek is voorlopig het enige wat hij kan krijgen, de rest is toekomstmuziek.

De film waarin deze ontmoeting zich aan de kijker voltrekt, is nu wel een beetje op gang gekomen, we zijn circa tien minuten onderweg. De toestand van de man is niet hopeloos, maar als hij deze vrouw wil inpalmen moet er nog veel werk worden verricht, hij is er nog lang niet. Ook daarom is het goed dat hij al is begonnen een andere vrouw te benaderen, dadelijk zal hij haar bellen en iets afspreken.

De term 'iemand het hof maken' is afkomstig uit de Franse taal en luidt daar: *'faire la cour'*. Hij verwijst naar het Franse hof en daar moeten we ook zijn, want daar ligt de oorsprong van deze praktijken. Bij Franse koningen is het allemaal begonnen, eeuwen geleden, en sindsdien – nagenoeg tot vandaag – zijn deze gedragingen eindeloos geïmiteerd door mensen die in minder hoge kringen verkeren maar erg hun best doen in het voetspoor te treden van koningen, prinses, prinsessen en ridders.

Destijds werd het hele pakket aan liefdesbetuigingen aan-

geduid als ‘galanterie’, een bezigheid die het leven van de hof-aristocratie beheerste. Voor mannen die zich overgaven aan de galanterie, was de amoureuze verleiding het middelpunt van hun bestaan. Het ging om de subtiele kunst een vrouw te behagen en dat hoefde zich beslist niet te beperken tot één vrouw, meerdere vrouwen tegelijk kon ook. Het kon een vrouw zijn van de eigen stand, ook mocht het iemand zijn uit hogere of lagere kringen – er was een zekere rekkelijkheid, als maar duidelijk was dat bij standsverschillen geen sprake kon zijn van een huwelijk.

De kunst van het verleiden vindt doorgaans plaats op twee tegengestelde manieren. Iemand kan zich aan de ander opdringen door middel van zachte overreding. En iemand kan een persoon naar zich toe lokken zonder ogenschijnlijke activiteit, subtiel en nauwelijks zichtbaar. De eerste variant wordt meestal mannelijk genoemd, de tweede vrouwelijk. Deze indeling is schandalig ouderwets en ongetwijfeld gedateerd; voorsnog heten vermaarde verleiders echter Don Juan, Casanova, Valmont of Julien Sorel, en is het wachten op even beroemde vrouwelijke pendanten.

Een enkele keer werd de omgekeerde weg bewandeld, zoals in de film *Don Juan ou si Don Juan était une femme* (1974) van de bekende cineast Roger Vadim. In de hoofdrol speelde Brigitte Bardot de vrouw die onverminderd het initiatief nam en allerlei mannen in het verderf stortte, maar de film werd niet zo onvergetelijk als beoogd.

In het toneelstuk *Don Juan* van Molière verleidt de hoofdpersoon twee vrouwen, Mathurine en Charlotte, en belooft hun gelijktijdig en ieder afzonderlijk een huwelijk. Hij is niet werkelijk geïnteresseerd in deze vrouwen, hij wil ze vooral inpalmen. Wat hem het meest fascineert is de daad van de verleiding, de uiteindelijke overwinning en de gedachte dat hij dan twee vrouwen aan zijn lijst van veroveringen kan toevoegen. Hij doet maar alsof – Don Juan is eigenlijk een boekhouder.